

Få inspiration til din læseundervisning

Hvordan fremmer du læselyst hos elever på mellemtrinnet?

Øvelser til lærere og læsevejledere i Haderslev Kommune

Haderslev

DET MÅLBARE ER IKKE ALTID DET VIGTIGSTE FOR LÆSEUDVIKLINGEN!

Det undervisningsmateriale du sidder med her, er udviklet i samarbejde med lærere, der til daglig underviser på mellemtrinnet i Haderslev Kommune. Sammen med retorisk konsulent, Michael Lykke, og læsekonsulent, Karen Kappel, har lærerne prøvet øvelserne af ude i deres klasser og derefter evalueret dem i fællesskab på 4 workshops i efteråret 2011.

I sin *Læseundersøgelse 2010 – resultater, analyser og vurderinger*, skriver Karen Kappel i sin samlede vurdering bl.a.: **'Samtidig må vi være klar over, at det målbare ikke altid er det vigtigste for den enkelte elevs læseudvikling. Læseudvikling er en livslang proces, og jo længere man når hen i forløbet, jo flere faktorer spiller en rolle for udviklingen. Disse faktorer er bl.a. afkodningstrategier, evnen til at forstå stadig mere komplekse sætninger, at kunne huske, at kende mange ord og begreber, at have viden om verden, at have viden om forskellige teksttyper, at kunne læse tekster på forskellige måder og at have evnen til at indleve sig i en given tekst.'**

Formålet med dette undervisningsmateriale er at give lærere og læsevejledere i Haderslev Kommune 21 øvelser, som motiverer og udvikler disse 'bløde' læsekompetencer, som Karen Kappel beskriver her.

Undervisningsmaterialet er inddelt i 4 hovedtemaer:

- 1) Evnen til at indleve sig i en tekst.
- 2) Evnen til at huske og udvikling af ordforråd.
- 3) Skriveglæde og skrivelyst.
- 4) Historiefortælling og mundtlig formulering.

Til hvert hovedtema er der en række øvelser, som giver læreren og læsevejlederen forskellige muligheder for at arbejde med ovenstående 4 temaer. Til hver øvelse er der en angivelse af, hvilke klassesetrin øvelsen er særlig velegnet til, og der kan være tilknyttet eventuelle kommentarer fra de lærere, der var med i projektgruppen.

Nogle af øvelserne er velegnede til at indgå i den daglige undervisning, når læreren ønsker at krydre sin læseundervisning med øvelser, der får eleverne ud på gulvet og giver dem mulighed for at lege læsekompetencer ind i kroppen. Andre af øvelserne kræver mere vedholdenhed og egner sig bedst til at blive gentaget over længere tid eller i forbindelse med længere temaforløb.

Generelt er erfaringen fra lærerne i projektgruppen, at øvelserne giver gode muligheder for at variere undervisningen, så man spiller på flere læringsstile. Og de giver læreren gode muligheder for at træde lidt i baggrunden og lade eleverne komme mere til orde.

God fornøjelse med undervisningsmaterialet!

Venlig hilsen

Michael Lykke og Karen Kappel

TEMA 1 - EVNEN TIL AT LEVE SIG IND I EN TEKST

OVERORDNEDE KOMMENTARER:

Formålet med disse øvelser er at sætte fokus på de elementer, der fremmer og motiverer elevernes evne til at engagere sig i en tekst. Tesen er, at elevernes lyst til at leve sig ind i en bog ikke kun er et spørgsmål om, hvorvidt man har kompetencerne til at afkode og læse det, der står. Det er også et spørgsmål om 'at gide læse', at syntes det er sjovt, hyggeligt osv.

Det betyder, at lærerens opgave ikke kun er at træne elevernes læsekompetencer. Det er også at motivere og illustrere, hvor spændende det kan være at leve sig ind i en fortælling.

Øvelse 1: Beskriv din egen læselyst

Formål:

- 1) At få eleverne til at sætte ord på deres læselyst.
- 2) At læreren skaffer sig nyttig viden om, hvilke faktorer, der stimulerer den enkelte elevs læselyst, og hvilke følelser de forbinder med det at læse. Læreren kan udnytte den viden til bedre at målrette læseundervisningen den enkelte elev.

Målgruppe:

4. – 6. Klasse, men den kan også laves på ældre og yngre klassetrin.

Varighed:

10 – 20 minutter.

Beskrivelse:

Denne øvelse kan gribes an på forskellige måder. Her følger tre forslag, som lærerne i arbejdsgruppen havde gode erfaringer med:

- 1) Lad eleverne besvare øvelsen individuelt ved, at de noterer svarene på spørgsmålene og afleverer arket til læreren.
- 2) Lad eleverne interviewe hinanden, hvor de stiller spørgsmål til hinanden.

Lav øvelsen med hele klassen, hvor du stiller spørgsmålene, og eleverne svarer.

BESKRIV DIN EGEN LÆSELYST – en undersøgelse:

Hvornår har du lyst til at læse?

Nævn 3-5 tidspunkter, hvor du plejer at have lyst til at læse. Det kan f.eks. være om aftenen, lige før du skal sove eller i ferierne.

Hvad giver dig lyst til at læse?

Nævn 5 ting, der giver dig lyst til at læse en bog.

Hvorfor læser du?

Nævn 5 grunde til, hvorfor du læser. F.eks. 'for at slappe af', 'for at læse lektier', 'fordi jeg skal ...'

Hvad gør, at du ikke har lyst til at læse?

Nævn 3 ting, som gør, at du mister lysten til at læse en bog.

Hvilken bog er den bedste, du nogensinde har læst eller fået læst højt?

Beskriv, hvorfor den bog, er så god.

Beskriv en perfekt læseoplevelse!

Hvad skal der være? Hvad må der ikke være?

KOMMENTARER til øvelsen

'Man skal være opmærksom på, at ligesom elever med stor læselyst kan smitte elever med mindre læselyst, er det modsatte også tilfældet.

'Som lærer er det vigtigt, at man sørger for, at det positive overskygger det negative, for ellers får man ikke nok udbytte ud af øvelsen.'

'Jeg begyndte straks at tænke i, hvordan jeg kunne skabe private læserum for eleverne...' 'Meget nyttig, men nok ikke lige det, man skal starte med...'

Øvelse 2: Beskriv din morgen - indlevelse

Formål:

At træne elevernes indlevelse ved at give dem mulighed for ikke bare at gengive, men at gendigte en episode fra hverdagen ved at overdrive. Øvelsen fungerer også godt som opvarmning og icebreaker, for energiniveauet er højt og kreativiteten stor.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men yngre og ældre elever kan også fint lave øvelsen.

Varighed:

5-10 minutter – afhænger af, hvor meget tid, man bruger på den efterfølgende opsamling.

Beskrivelse:

Eleverne går sammen i par. Parrene stiller sig i en cirkel, sådan at parrene kikker på hinanden. Parrene vælger, hvem der er A, og hvem der er B.

Trin 1: A fortæller B i 1 minut om sin morgen – fra de stod op og til, hvor de er nu. Inden de går i gang, forklarer læreren, at hvis A ikke kan fylde tiden ud, så stiller B konkrete spørgsmål: 'Hvilken farve var bussen?' 'Hvordan var vejret?' Spørgsmål, der giver mulighed for at fortælle videre. Efter 1 minut rykker alle A'erne sig frem i urets retning, så alle B'er nu får en ny makker.

Trin 2: B vælger ét billede fra den historie, som han lige har fået og fortæller i 1 minut ud fra det. Læreren siger, at hvis B ikke kan fylde tiden ud, stiller A spørgsmål. VIGTIGT: Læreren understreger, at B ikke behøver at genfortælle korrekt, men gerne må digte videre de steder, hvor de ikke helt kan huske, hvad der skete. B overdriver ved at starte historien med at sige: *'Nu vil jeg ikke nævne nogen navne, men der er én herinde der har...'*

Trin 3: Efter B har fortalt rykker alle A'erne endnu engang i urets retning, så alle får nye makker. Nu er det A'ernes tur til at vælge ét billede fra den historie, som de lige har hørt og så fortælle i 1 minut. A'erne overdriver denne gang ved at starte med at sige: *'Nu skal du høre noget, der er fuldstændig vildt. Jeg vil ikke nævne nogen navne, men der er én herinde, der har...'* VIGTIGT: Læreren understreger igen, at man gerne må digte, og at B stiller spørgsmål, hvis A har svært ved at fortælle.

Trin 4: Efter at A har fortalt, rykker alle A'erne en sidste gang, så alle igen får nye makker. Nu er det B's tur til at fortælle. B's opgave er at 'stjæle' A's historie og gøre den til sin egen ved at starte med at sige: *'Nu skal du høre noget fuldstændig vildt, som JEG oplevede her til morgen ...'* B fortælle nu i 1 minut. A stiller konkrete spørgsmål, hvis B ikke kan fylde tiden ud.

Opsamling

Efter B har fortalt den sidste JEG-historie, kan du samle op på nogle af de elementer, som du syntes, det er vigtigt, at eleverne lægger mærke til i forhold til, hvad der skaber indlevelse. Her er nogle forslag:

- *Hvad sker der med kropssproget for hver gang, man får lov at ovedrive?*

Pointe: Efterhånden som de lever sig mere ind i historien, bliver kropssproget mere aktivt.

- *Hvad er forskellen på original-historien og den sidste JEG-version?*

Pointe: Indlevelse kommer ikke af at genfortælle 'korrekt', men af at man tør digte selv.

- *Hvornår lytter man efter?*

Pointe: Når man vælger ét billede, kan modtageren se det for sit indre blik, og så bliver det mere interessant.

- *Hvad gør det, at man kun har ét minut til at fortælle hver gang?*

Pointe: Den stramme tidsramme gør, at eleverne er nødt til at vælge ud. Dvs., at de spontant foretager en hurtig analyse og fortolkning af, hvad der er det centrale i historien. På den måde kan man også bruge historien som et 'interaktivt fortolknings-redskab'.

Varianter af øvelsen

- Slut øvelsen af med, at en af B'erne fortæller sin JEG-historie for hele gruppen. Evt. kan man bede den, der kan genkende historien om at fortælle den 'originale' version. Og man tage en snak om, hvad forskellen er på de to variationer.

- Lav øvelsen, hvor man ikke tager udgangspunkt i eleverne, men i et kapitel eller en tekst, som eleverne har læst eller fået læst højt.

- Lav øvelsen med en faglig tekst for at se, hvor meget eleverne har forstået af stoffet.

KOMMENTARER til øvelsen

'Virkelig god øvelse! Eleverne syntes, at det var meget sjovt!'

'En af mine drenge forstod pludselig, hvorfor det ikke virker, når man skriver 'og så, og så og så i en stil...'

'Når man som vi, har elever der er adfærdsvanskelige pga. problemer hjemme, kan det være 'farligt' at bede dem fortælle om deres morgen. Mange gange har de ikke haft nogen rar morgen. Der skal man nok vælge noget, der er foregået på skolen. F.eks. 'Fortæl om vores kanotur sidste weekend.'

Øvelse 3: I går var endnu en dag i mit liv – indlevelse, genreforståelse

Formål:

- 1) At involvere eleverne aktivt ved at få dem ud på gulvet og samtidig skærpe deres bevidsthed om forskellen på faktisk og litterært sprog.
- 2) At træne eleverne i at skelne mellem sagprosa og fiktion og opdage, når tekster blander de to genrer.

Øvelsen minder om 'Beskriv din morgen' i sin struktur, men her er formålet at sætte mere fokus på forskellen mellem det litterære og det faktuelle sprog.

Målgruppe:

4. -6. Klasse.

Varighed:

5 – 10 minutter. – Afhænger af, hvor meget tid, man bruger på den efterfølgende opsamling.

Beskrivelse:

Eleverne går sammen i par og finder ud af, hvem der er A, og hvem der er B. – A fortæller B om dagen i går i en faktisk form i 1 minut. F.eks. *'Jeg stod op kl. 7. Jeg kom i skole kl. 8.. Jeg cyklede hjem kl. 13. Osv.'*

Alle bytter rundt, så A'erne får en ny makker. A fortæller igen om sin dag, men denne gang skal A gøre historien spændende for B. Til gengæld

har A nu 2 minutter til rådighed. F.eks.: *'Jeg vågnede med et sæt kl. lidt i syv, fordi jeg hørte en mystisk lyd uden for. Jeg slugte min morgenmad og sprang op på cyklen, men lyden var forsvundet. Så pludselig hørte jeg lyden igen lige ud for skolen. Klokken var 8, og jeg tænkte: Skal jeg gå ind til time, eller skal jeg følge efter lyden? Osv.'*

Efter A har fortalt sin anden historie, bytter alle rundt igen. Øvelsen gentager sig, så de, der var B'ere før, nu får lov til at fortælle to gange om dagen i går. Først i faktisk form og derefter skal B'erne også gøre historien spændende.

Opsamling:

Her er nogle forslag til, hvordan du kan samle op på øvelsen. Tal f.eks. med eleverne om:

- Hvad er forskellen på de to historier?
- Hvad for nogle ord bruger man? F.eks. tillægsord, aktive verber, brug af direkte tale, spørgsmål og skift mellem datid og nutid.

Øvelsen fungerer godt som afsæt til en lektion, hvor læreren ønsker at undervise i forskellen på faglige tekster og fiktion.

Variant af øvelsen

Lad eleverne fortælle med andre formål:

F.eks. for at få makkerens medlidenhed eller for at gøre den anden bange. På den måde får man også den dimension med, at vi kan bruge sproget og tekster til at påvirke folks følelser med.

Øvelse 4: Klæd din historie på – for-forståelse, genreforståelse

Formål:

- 1) At træne eleverne i at skelne mellem forskelle på litterære genrer, f.eks. folkeeventyr og gysere.
- 2) At undersøge elevernes for-forståelse af en genre for at få en fornemmelse af, hvilket niveau de er på. (Se variant-beskrivelsen).

Øvelsen er velegnet som optakt til et forløb om genrebegrebet, eller som optakt til et forløb, hvor man arbejder med en bestemt genre – f.eks. folkeeventyr.

Målgruppe:

4.-6. Klasse.

Varighed:

10 – 45 minutter. – Afhænger af, hvor meget læreren ønsker at introducere genrebegrebet og evt. samle op på øvelsen.

Beskrivelse:

Denne beskrivelse tager udgangspunkt i de to genrer eventyr og gysere, men princippet kan selvfølgelig overføres frit til andre genrer.

Læreren begynder med at fortælle, hvad forskellen er på eventyr og gyser-genren. Illustrér f.eks. ved at fortælle en lille historie, hvor de forskellige karakteristika indgår.

Derefter deler man børnene op i grupper á 3 personer, og de beslutter, hvem der er A, B og C.

A får nu 1-3 minutter til at fortælle en historie fra sit eget liv. F.eks. en oplevelse fra sommerferien, skolegården e.l.

Derefter får B 1-3 minutter til at fortælle historien, som var det et eventyr. Inden B'erne går i gang, kan det være en god idé, at læreren og klassen i fællesskab definerer tre typiske eventyr-elementer, som skal være med: F.eks. '3-tallet', 'de levede lykkeligt til deres dages ende' og 'prinsessen og det halve kongerige.' På den måde får eleverne nogle klare rammer for opgaven. Bagefter får de to andre 2-5 minutter til at komme med forslag til, hvordan man kunne gøre historien endnu mere eventyragtigt.

Til sidst får C 1-3 minutter til at fortælle en gyser-version af den første historie. Igen er det en god idé, at lærer og elever i fællesskab definerer nogle elementer, der skal være med. F.eks. 'Mørke', 'splat' og 'spøgelse.'

Bagefter får de to andre 2-5 minutter til at komme med forslag til, hvordan man kunne gøre historien endnu mere gyseragtig.

Variant af øvelsen

- Slut evt. af med, at nogle af eleverne fortæller deres eventyr/gyser-historier for resten af klassen.
- Du kan også lade dem skrive deres historier ned som en stil. På den måde har alle noget at skrive om.
- Hvis du ønsker at bruge øvelsen til at undersøge elevernes for-forståelse af en genre, venter du med introduktionen af de forskellige genre-karakteristika til efter øvelsen. Det kan også være en fordel, at du fokuserer på én genre, så øvelsens forløb er:

- Del eleverne op i grupper á tre personer. A får nu 1-3 minutter til at fortælle en historie fra sit eget liv. F.eks. en oplevelse fra sommerferien, skolegården e.l.
- Derefter får B 1-3 minutter til at fortælle historien, som var det et eventyr.
- Uden at forklare noget om eventyr-genren, aftaler du med klassen hvilke tre typiske eventyr-elementer, der skal indgå i historien. Ud fra elevernes forslag, får du en fornemmelse af, hvor god en for-forståelse de har af genren
- Bagefter får A og C 2-5 minutter til at komme med forslag til, hvordan man kunne gøre historien endnu mere eventyragtig. Imens eleverne kommer med forslag til hinanden, går du rundt imellem eleverne og lytter til, hvad de siger. På den måde får du en masse information om, hvordan de oplever eventyr-genren. De oplysninger kan du bruge, når du gennemgår eventyr-genren til at tage udgangspunkt i det, som eleverne sagde: F.eks. 'Jonas foreslog Sine, at de i stedet for to skulle være tre brødre.. . og 3-tallet er et element, der næsten altid indgår i et eventyr.'

Hvis man laver et forløb om folkeeventyr og kunsteventyr, kan man lave øvelsen med særligt fokus på de to genrer. På den måde kan man også bruge øvelsen til at opsummere genrerens karakteristika i en interaktiv form.

KOMMENTARER til øvelsen

'I mine 5. og 6. klasser fungerede det godt, at eleverne fortalte et eventyr, som de kendte. De fortalte 'Rødhætte', som de gerne måtte lave om til et moderne eventyr, og så havde vi 4 krav i stedet for kun 3: 1.Ulv – 2.Rødhætte – 3.Skov – 4.De levede lykkeligt til deres dages ende.'

'Jeg lavede øvelsen med min 5. klasse, og jeg oplevede, at det er vigtigt, at eleverne har et godt kendskab til de genrer, de bruger i øvelsen. Mine elever syntes, at 3-5 min. var for lang tid.'

Øvelse 5: Fortæl et begreb – for-forståelse, lærerøvelse

Denne og den næste øvelse skiller sig ud fra de andre ved, at den ikke kun er målrettet eleverne. Denne øvelse og den næste er øvelser, som du med gavn kan gøre brug af som lærer.

Denne øvelse er også meget velegnet til at indgå i de naturvidenskabelige fag.

Formål:

- 1) At træne elevernes indlevelse og for-forståelse for et begreb, et emne, tema e.l. ved hjælp af storytelling.

- 2) At træne lærerens evne til at forklare et fagligt eller abstrakt begreb ved at sætte det ind i en storytelling-ramme.

Målgruppe:

4.-6. Klasse.

Varighed:

5 – 45 minutter. – Afhænger af, om du sætter fokus på din egen brug af historiefortælling, eller mere sætter eleverne i gang med at løse opgaver.

Beskrivelse:

Til læreren:

Vælg et fagligt begreb. F.eks. 'jordskælv' (geologi 6. Klasse). Forsøg nu at beskrive det faglige begreb ved hjælp af en lille hverdagshistorie. Den behøver ikke være sand, men rammen bør være umiddelbart genkendelig for elever.

Eksempel:

'I sidste uge havde jeg en vandskade inde i min stue, hvor gulvet blev fuldstændig oversvømmet. Et par dage efter så gulvet tørt ud, og så skulle man tro, at alting var godt. Men det, der skete, var, at mens gulvet tørrede, så begyndte gulvbrædderne at rejse sig op imod hinanden i små bjergformationer. Og andre steder opstod der store revner, så jeg kunne stikke min hånd igennem. Det er lidt det samme, der sker når der opstår et jordskælv. Kontinentalpladerne skubber til hinanden, så jordskorpen nogle steder rejser sig, og andre steder revner – ligesom mit stuegulv.'

Pointe:

Ved at kombinere abstrakte begreber med storytelling/billedsprog, opnår du 2 ting: 1) For det første gør du det abstrakte sanseligt, så eleverne kan se det for sig. 2) For det andet påvirker du med storytelling elevernes spejlneuroner i hjernen. Ifølge hjerneforskere gør spejlneuronerne det muligt at leve sig ind i en situation, problemstilling eller tematik. Derudover påvirker spejlneuronerne vor evne til at være empatiske og forestille os noget, selvom det ikke er konkret til stede.

Varianter af øvelsen

Variant 1:

En måde at udvide øvelsen på er at lave opgaver til eleverne, hvor de arbejder med at forklare abstrakte begreber ved hjælp af billedsprog. F.eks.:

400 gram svarer til 1 stor Toblerone.

1 kg svarer til _____

2 kg svarer til _____

Variant 2: - 'FILOKORN'

En af lærerne i projektgruppen arbejder med elever i alderen 13-16 år, der samtidig også er udfordrede af sociale problemer. Hun fandt på denne variant af ovenstående øvelse:

Formål:

- 1) At skabe opmærksomhed omkring sproget.

2) At øve fremlæggelse for de andre i klassen.

3) At træne positiv feedback på andres oplæg.

Målgruppe:

4.-6. Klasse + ældre elever.

Beskrivelse:

Skriv en masse ordsprog på en lap papir, som du ruller sammen til nogle små kugler, 'filokorn'. Kom dem alle ned i rødbede eller syltetøjsglas. Eleverne trækker derefter på skift et 'filokorn' og forbereder til dagen efter et oplæg, der handler om, hvad ordsproget betyder. Bagefter giver de andre elever feedback på oplægget.

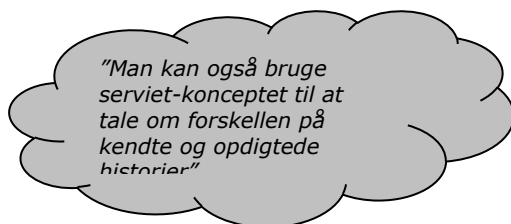
På den måde arbejder eleverne med at undersøge, hvad vi egentlig mener med udtryk som: 'Livet er ikke lutter lagkage.' 'Det passer som fod i hose.' 'En fugl i hånden er bedre end ti fugle på taget.'

KOMMENTARER til øvelsen

"Meget udfordrende for mig som lærer... Jeg skulle pludselig tænke på en helt ny måde."

"Det virker! Det fik eleverne til at høre efter."

"Vi brugte det i en 4. Klasse. Som optakt til et forløb om 'Kasketotternes Sang', fortalte jeg en historie om ligevægt og balance over for ubalance. Den historie blev en 'knage', som børnene hele tiden vendte tilbage til. Så når vi f.eks. snakkede om ubalance i miljøet, så sagde børnene: 'Det er ligesom i den historie, du fortalte...'"
Det fungerede rigtig godt. Det vil jeg helt klart prøve at gøre igen."

Øvelse 6: Læs højt af en køkkenrulle eller en serviet – læselyst, lærerøvelse

Formål:

- 1) At illustrere at læsning ikke kun handler om 'afkodning af bogstaver og sætninger.' Læsning handler også helt grundlæggende om at have lysten til at opleve en historie.
- 2) At du som lærer kommer med en skæv og overraskende vinkel på din læseundervisning. Eleverne vil helt sikkert undre sig over, hvad du har gang i, men på den måde engagerer du dem også.

Øvelsen er en sjov 'gimmick', men brugt rigtigt, er den meget effektiv. Hvis du i stedet for at læse højt af en bog, læser højt af en serviet eller en køkkenrulle, vil du opdage, at der hurtigt opstår et slags ritual omkring højt-læsningen/fortællingen.

Øvelsen er i sit udgangspunkt meget enkel. Men som det tydeligt fremgår, er denne øvelse en de mest kommenterede i materialet, fordi den er velegnet til at indgå i mange forskellige sammenhænge.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men den kan anvendes på alle klassetrin.

Varighed:

5 – 20 minutter. – Afhænger af, om det kun er dig, der læser højt af køkkenrullen/servietten, eller om du også lader den gå på omgang hos eleverne.

Beskrivelse:

Brug en køkkenrulle eller en serviet (gerne foldet, sådan at du kan 'bladre' i den). I stedet for at læse højt af en bog, læser du højt af køkkenrullen/servietten.

Hvis du syntes, at det er for udfordrende selv at finde på historien, kan du vælge en historie, som du enten selv har læst, eller som I eventuelt har læst i fællesskab på klassen.

KOMMENTARER til øvelsen

"I min 5.-klasse kombinerede vi servietøvelsen med 'Klæd din historie på'. Først fortalte jeg om min weekend. Eleverne nævnte så tre ting, som kendetegner eventyr. Og så gik servietten på skift mellem eleverne, der fortalte om 'Min weekend' som et eventyr."

"Jeg brugte serviethistorien på et forældremøde til at fortælle om et svært emne: Dårlige lærere, lille engagement og manglende motivation."

"Jeg lod elever i 3. og 5. Klasse genfortælle en historie, som de havde læst på forhånd ved hjælp af servietten. Man kan også bruge serviet-konceptet til at tale om forskellen på kendte og opdigtede historier."

"I 2. Klasse brugte vi servietten som ramme for et forløb, hvor vi lavede bøger. Vi snakkede om forside, indledning, brødtekst, slutning og bagsidetekst. Vi snakkede indhold, hvorefter jeg læste historien og viste billeder. Eleverne syntes, at det var lidt skørt, men også sjovt. Vi brugte servietten som skabelon igennem de to uger, hvor vi arbejdede med at lave bøger."

"I vores 6. Klasse lavede genretræning ved hjælp af servietøvelsen. Vi genopfriskede de forskellige genrer ved, at eleverne skulle læse en historie op fra servietten i bestemt genre – f.eks. eventyr eller gyser."

"Vi brugte servietøvelsen til at repetere Ronja Røverdatter for elever på mellemtrinnet. Læreren startede oplæsningen og bad en elev om at fortsætte. Derefter spurgte vi, hvem der ville fortsætte? Det gode ved servietten er, at hvis en elev går i stå, kan man foreslå dem, hvad de kunne læse, for alle kender indholdet. Eventuelt kan eleven læse op fra et selvvalgt sted i bogen."

"Jeg oplevede, at nogle af mine elever i 3. Klasse låste sig fast i det tema, jeg valgte til min historie. Så næste dag var temaet dyr."

"Jeg har dansk på mellemtrinnet. Jeg brugte det som afslutning på et forfatterskab, hvor jeg genfortalte én af bøgerne som serviet-historie." Eleverne genfortalte så andre bøger, som de havde læst af forfatteren. Det gjorde vi i stedet for at lave resumé ud fra deres boganmeldelser."

Egne notater:

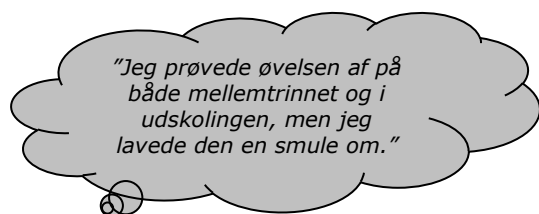
TEMA 2 - EVNEN TIL AT HUSKE & UDVIKLING AF ORDFORRÅD

OVERORDNEDE KOMMENTARER:

Sammenhængen mellem evnen til at huske og udvikling af nyt ordforråd, er den tese, at når vi skal huske nye ord, begreber og fagtermer, så hjælper det, at de bliver koblet op på konkrete billeder, som vi kender i forvejen. Inden for memoteknikken kalder man det for *visualisering* og *stadfæstelse*.

Øvelserne 'Forestil dig et værelse' og 'Husk et ord' er basis-øvelser, hvor formålet er at træne eleverne (og lærerne) i grundlæggende husketeknikker. – Her skal man ikke forvente et udbytte umiddelbart efter en lektion eller et ugeforløb. Succeskriteriet bør være, at eleverne i det lange løb oplever, at de bliver bedre og bedre til at huske, jo mere man bruger principperne fra øvelserne.

Øvelserne 'Husk et begreb' og 'Rutetræning' er øvelser, som læreren kan gøre brug af for at hjælpe eleverne til at huske det nye ordforråd, som de bliver præsenteret for. – Her er succeskriteriet, at lærerne oplever, at de kan bruge deres viden om memoteknik til bedre at formidle de nye begreber og fagtermer, så eleverne husker det nye ordforråd og forstår at bruge det korrekt.

Øvelse 7: Forestil dig dit værelse – visualisering, evnen til at huske

Formål:

At træne elevernes evne til at huske ved at bruge visualisering for at gøre dem bevidst om, at hukommelse ikke kun er et spørgsmål om at 'huske' i terpeforstand.

Øvelsen illustrerer, at eleverne ikke husker i klassisk forstand, når de beskriver deres værelse. De ser værelset for sig og maler det så nærmest frem. Samme tankegang kan man også overføre til andre emner, som er vigtige at huske.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen kan også laves med elever på ældre klassetrin.

Varighed:

Ca. 20 minutter.

Beskrivelse:

Øvelsen består af to dele. En del, hvor eleverne beskriver deres værelse på et overordnet niveau. Og en del, hvor de fokuserer på en enkelt lille detalje, som de så beskriver indgående. Øvelsen kan både laves individuelt som en skriftlig opgave, eller mundtligt hvor eleverne er sammen to og to.

Øvelse A - Bed eleverne om at forestille sig deres værelse og beskrive det på et overordnet niveau. F.eks. hvordan står møblerne i forhold til hinanden? Hvor er døren og vinduerne placeret? Hvad hænger der på væggene? Er der gulvtæppe? Hvordan er lamperne placeret osv.? **Øvelse B** - Bed eleverne om at fokusere på

en enkelt detalje og gå i dybden med den. F.eks. en sengestolpe, en revne i loftet, en genstand som står et helt bestemt sted.

Varianter af øvelsen

Variant 1:

Lad f.eks. en elev læse sin beskrivelse op for de andre i klassen. Efterfølgende skal de andre så enten skrive det ned eller tegne det, som de husker.

Variant 2:

Giv eleverne to stykker papir. På det ene kan de vælge at tegne deres værelse. På det andet kan de vælge at beskrive det med ord. Lad eleverne beskrive for hinanden på klassen, hvilket papir, der vil være lettest for dem at tale ud fra, når de skal fortælle om deres værelse. – Eleverne går derefter sammen i par og beskriver deres værelse.

KOMMENTARER til øvelsen

”Jeg prøvede øvelsen af på både mellemtrinnet og i udskoling. Men jeg lavede den en smule om ved at give dem valget mellem enten at beskrive værelset med ord eller at tegne det. På mellemtrinnet valgte næsten alle at beskrive ud fra tegningen, mens de store elever brugte den skrevne metode - på nær de meget svage elever. De brugte med succes tegningen. – Det er en god måde at screene eleverne på, så man opdager, om de er visuelt stærke eller stærke i skriftsproget.”

Jeg har en specialklasse med 4 elever, der spænder fra 5.-8. Klasse. De syntes, at det var svært. Det var som om, at de var for blufærdige til at fortælle om deres værelse. Men min kollega prøvede også øvelsen, og hun lagde ud med at fortælle om sin egen stue. Det virkede godt. Men næste gang vil jeg tage udgangspunkt i et rum, som alle eleverne kender – f.eks. skolens fællesrum.”

Øvelse 8: Husk et ord - visualisering, evnen til at huske, ordforråd, ordklasser

Formål:

- 1) At træne elevernes evne til at visualisere, så de husker bedre.
- 2) At træne elevernes evne til huske detaljer ved at se dem i en større sammenhæng.

Målet er, at eleverne forstår, at når man husker, er det ikke kun et spørgsmål om at terpe, men om at kunne se det for sit indre blik.

Beskrivelse:

Denne øvelse kan både bruges som en generel huskeleg, og som en specifik øvelse hvor man sætter fokus på nogle bestemte ord eller begreber – f.eks. navneord. Pointen er, at man kobler ord med billeder, så eleverne visualiserer ordene i deres hoveder.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen er meget velegnet til både yngre og ældre klassetrin også.

Varighed:

Ca. 10-15 minutter.

Beskrivelse: Alle eleverne sidder på deres plads, eller de sidder i en cirkel. – Den første elev siger et navneord, f.eks.: 'En fugl.' – Den næste elev gentager det første ord + kommer med et nyt navneord, f.eks.: 'En fugl, en stol...'
– Den tredje elev gentager nu de første to ord og kommer med et nyt, f.eks.: 'En fugl, en stol, en bil ...' osv.

Varianter af øvelsen

Denne øvelse kan varieres i det uendelige, men her følger et par forslag til inspiration:

Variant 1:

I stedet for bare at gentage ordene, skal eleverne sætte dem sammen til en indre film i deres hoveder. F.eks. En fugl lander på en stol, der ligger bag i en lastbil, der har samme farve som en flagermus osv. Den sidste elev fortæller sin 'indre film' for klassen, så man får alle ordene i en sammenhæng.

Variant 2:

I stedet for navneord har man fokus på udsagnsord. F.eks. siger første elev: 'En bil kører på vejen..'. Den næste elev gentager sætningen: 'En bil kører på vejen, mens en mand går på fortovet...' osv. – I stedet for navneordene er det udsagnsordene, som eleverne skal huske.

Variant 3:

Gentag øvelsen, men nu med fokus på tillægsord. F.eks.:

Elev 1: 'En grøn bil kører på vejen ... '

Elev 2: '... mens en høj mand går på fortovet ... '

KOMMENTARER til øvelsen

"Jeg troede, at det ville være en svær øvelse, men ungerne var virkelig gode..."

"Det er også en god koncentrationsøvelse, for de er jo nødt til at høre efter, hvis de skal kunne huske, hvad der bliver sagt..."

"Vi øvede navneord og udsagnsord, og bagefter talte vi om, hvorfor nogle kunne huske bedre end andre. Hvad gjorde, at de huskede godt?"

"Nu foreslår mine elever selv aktiviteten som en leg. Og de laver den også selv i frikvarteret."

Øvelse 9: Husk et begreb – visualisering, evnen til at huske, ordforråd

Formål:

At træne eleverne evne til at huske ved at sætte begreber sammen med navneord, så de får mulighed for at visualisere.

Denne øvelse er en videreudvikling af den forudgående 'Husk et ord'-øvelse. Det er derfor en god idé at have lavet den øvelse først, så eleverne er med på tankegangen. I eksemplet her, vil vi gerne, at eleverne husker navnene på de planeter, som udgør vort solsystem. Men princippet kan fint overføres til andre fag og andre begreber/fagtermer.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen kan fint bruges i udskolingsklasserne også.

Varighed:

Ca. 15 minutter.

Beskrivelse:

Solsystemet består af følgende planeter, som bliver nævnt fra solen og udefter: *Merkur, Venus, Jorden, Mars, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun og Pluto.*

Skriv solsystemets planeter op på tavlen. Bed derefter eleverne om individuelt at koble hver planet med et navneord, der begynder med det samme forbogstav.

F.eks.:

Merkur har en mave. – Venus har en ven. – Jorden elsker jordbær. – Mars hader mad. – Jupiter graver jord. – Saturn går i seng. – Uranus kikker på sit ur. – Neptun ligner en nisse. – Pluto har en pukkel.

Giv eleverne lidt tid til at memorere visualiseringerne. Bed derefter eleverne om at tage et nyt stykke papir og skrive solsystemets planeter ned i rækkefølge, sorteret efter afstanden til solen.

Gentag øvelsen et par gange, sådan at eleverne får mulighed for at memorere planeterne og navneordene flere gange. Efter et stykke tid kan du lave øvelsen igen for at følge op på, om eleverne fastholder planeternes navne i deres hukommelse.

Pointe:

Det er ikke sikkert, at eleverne umiddelbart oplever, at de husker bedre ved hjælp af ovenstående øvelse. Årsagen er, at metoden kan forekomme uvant, så det kræver en smule vedholdenhed og øvelse, men så er udbyttet til gengæld også stort.

Øvelse 10: Rutetræning – stadfæstelse, ordforråd, for-forståelse, lærerøvelse

Formål:

At træne både lærere og elever i at bruge det memotekniske princip, *stadfæstelse*, til at styrke evnen til at klassificere begreber/fagtermer, og dermed også gøre eleverne bedre til at bruge dem korrekt i undervisningen.

Det overordnede princip er, at vor hukommelse fungerer bedst, når vi kan stadfæste den nye viden, som vi tilegner os. Denne øvelse træner det at tænke i mentale 'ruter' eller 'steder som en model for at huske. Det er en teknik, som man allerede brugte i det antikke Grækenland.

Målgruppe:

4. – 6. Klasse, men den er også velegnet som øvelse i udskoling.

Varighed:

10 -20 minutter.

Beskrivelse:

Sammen med eleverne vælger læreren en rute gennem et typisk hjem. F.eks. *Vi går fra entréen og ind i køkkenet. Derfra videre til stuen, op gennem gangen og til sidst ender vi på værelset.* Læreren kan evt. illustrere ruten ved at tegne en grundplan over rummene på tavlen.

Da der er 5 rum, skriver læreren (evt. i samarbejde med eleverne) fem pattedyr op på tavlen. F.eks.: *Tiger, løve, kat, hval og rotte.* Eleverne placerer nu dyrene, så der er ét dyr i hvert af de rum, man har beskrevet tidligere. F.eks.: Entré = tiger, køkken = løve osv.

Eleverne får nu 10 sekunder til at memorere dyrenavnene og deres placering. De skal derefter skrive en liste, hvor de husker dyrene. Men de skal forsøge at placere dyrene på den rute, som de beskrev til at starte med: F.eks. *I entréen ligger en tiger. I køkkenet står en løve. I stuen sidder der en kat. I gangen ligger der en hval. På værelset har jeg en rotte.*

Varianter af øvelsen

Denne øvelse kan godt kræve en smule vedholdenhed, fordi eleverne lige skal forstå princippet. Men når først det er sket, kan man variere øvelsen på utallige måder. Her er et par forslag:

Variant 1:

Når eleverne er fortrolige med øvelsen, kan du udfordre dem ved at lave en rute med flere punkter og skrive flere ord op på tavlen, som de skal huske.

Variant 2:

Når eleverne er fortrolige med øvelsen, kan du udfordre dem ved at skrive ord fra forskellige ordklasser op på tavlen og bede eleverne om at komme ordene ind i de rigtige rum. F.eks. *alle navneord i entréen, alle udsagnsord i køkkenet, alle tillægsord i stuen osv.*

Variant 3:

En af lærerne i projektgruppen kombinerede øvelsen med en kimsleg:

Målgruppe:

3.-5. Klasse

Varighed:

Ca. 20 minutter. – Øvelsen blev fulgt op og gentaget over tre dage.

Beskrivelse:

Den første dag laver læreren en kimsleg med f.eks. 10 ting. Formålet er at teste, hvor god elevernes hukommelse er generelt. – Dag 2 samler

læreren op på øvelsen ved at bede eleverne om at huske de 10 ting fra dagen før. For at hjælpe dem laver læreren en rute gennem 5 af skolens rum, f.eks. skolegården, gangen, køkkenet, klasselokalet og gymnastiksalen.

I hvert rum placerer man 2 ting og knytter dem sammen med en lille historie. F.eks. "Lommeregneren er i klasselokalet, for her har vi matematik, og når den løber tør, skal der nye batterier i.

Når eleverne er fortrolige med øvelsen, kan man begynde at give dem opgaver for. F.eks. "Til i morgen skal I huske 10 dyr." Eleverne får så tid til at placere dyrene i de 5 rum: F.eks. "Giraffen og elefanten står i gymnastiksalen for her er god plads og højt til loftet." Dagen efter følger læreren op igen og ser, hvor mange dyr eleverne husker.

Variant 4:

En anden lærer i projektgruppen brugte øvelsen til at træne elevernes evne til at huske og skelne mellem forskellige ordklasser.

Målgruppe: 5. Klasse

Varighed:

Ca. 20 minutter.

Beskrivelse:

Lad eleverne vælge en individuel rute på 3 rum. Derefter placerer de en ordklasse i hvert sit rum og får til opgave at finde på ord, der hører til i den pågældende ordklasse. F.eks.: Køkkenet = udsagnsord = at spise. - Stuen = navneord = en vase som min datter har lavet. - Badeværelset = tillægsord = at være våd (jeg går i bad og bliver våd).

Variant af øvelsen

I stedet for, at eleverne laver ruten individuelt, gør man det i fællesskab på klassen. På samme måde kan man også lade alle eleverne komme med forslag til ord, sådan at der bliver fyldt mange ord ind i de forskellige rum.

KOMMENTARER til øvelsen

"Jeg syntes selv, at det var svært at forstå opgaven. Men da jeg prøvede den af på eleverne, var de med fra start... Det syntes jeg var tankevækkende!"

"Jeg kombinerede øvelsen med en kimsleg i min klasse, hvor der er elever fra 3.-5 klassesetrin. Da vi først fik placeret tingene i de 5 rum og kobled dem sammen med en historie, så kunne alle eleverne huske alle tingene. Selv flere dage efter..."

"Normalt er mine elever ret ukoncentrerede og kan have svært ved at fokusere. Men det her var de virkelig gode til!"

Egne notater:

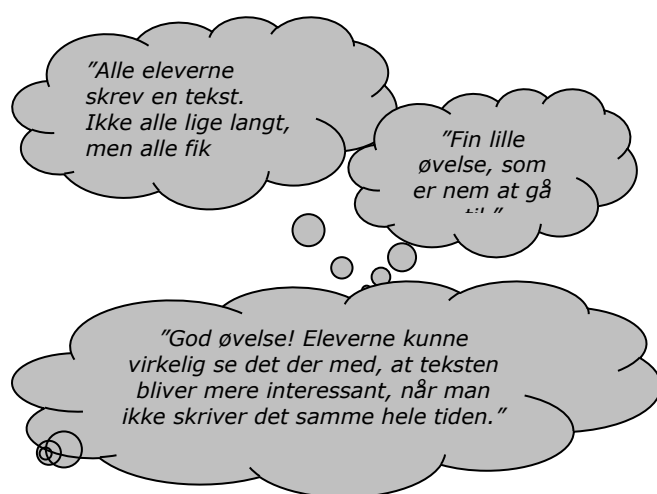
TEMA 3 - SKRIVEGLÆDE & SKRIVELYST

OVERORDNEDE KOMMENTARER:

Udgangspunktet i dette afsnit er, at der er en sammenhæng mellem mundtlighed, læselyst og skriftlighed, som ofte bliver overset. Tesen er, at langt de fleste elever har en umiddelbar og intuitiv fornemmelse af, hvordan man fortæller en historie mundtligt.

Mange elever har udfordringer med at læse og skrive. Derfor har man i læse -og skriveundervisningen ofte fokus på de kompetencer, som eleverne *mangler* for at udvikle dem i positiv retning. Øvelserne i dette afsnit tager i stedet udgangspunkt i en kompetence, som langt de fleste mennesker har - nemlig evnen til at fortælle og opleve en historie.

Øvelserne her henvender sig især til læreren ved, at de har karakter af forslag til, hvordan læreren bruger storytelling som pædagogisk redskab til at fremme og motivere elevernes glæde og lyst til at *fortælle!* Og dermed også lysten til at fortælle ved at skrive tekster, som man bagefter læser.

Øvelse 11: Sæt en kreativ ramme for den skriftlige opgave – indlevelse, fantasi, kreativitet, lærerøvelse

Formål:

Formålet med denne øvelse er at inspirere elevernes fantasi og kreativitet ved at iscenesætte rammen for en skriftlig opgave.

En af fordelene ved denne øvelse er, at man giver alle elever noget at skrive om.

Målgruppe:

4.-6. klasse, men øvelsen er også velegnet til både yngre og ældre klassetrin.

Varighed:

20 minutter til et par dage. - Afhænger af, om læreren ønsker at bruge øvelsen til at give lektier for, så de arbejder med det derhjemme, eller ønsker at lade eleverne gøre øvelsen færdig på klassen.

Beskrivelsen:

I denne øvelse lægger læreren ud med at fortælle en lille historie for eleverne. Læreren afbryder på et tidspunkt fortællingen og beder eleverne om at skrive historien færdig. – Øvelsen kan laves med en hvilken som helst historie, men her er et forslag til inspiration:

Historien om KVOLLEMANDEN:

Da jeg var barn, lå der en mose ikke så langt fra det sted, hvor jeg gik i skole. Her boede der en mand, som havde et ansigt, der var rynket ligesom et æble, der har ligget for længe i solen.

Vi kaldte ham for Kvollemanden. Hvorfor ved jeg ikke... Men det hed han altså!

Han gik altid rundt i et jakkesæt, som stumpede nede ved anklerne og håndleddene, og som havde lapper på albuer og knæene. Men det mærkeligste var, at han altid – uanset om det var sommer eller vinter – gik rundt med et langt grønt halstørklæde viklet om halsen.

For som han sagde: 'Hvis ikke jeg har det på, så falder hovedet sgu af!' Faktisk var han en gang kommet til at vikle halstørklædet af i søvne en varm sommernat, og da han så vågnede om morgenen lå hovedet nede i fodenden og kiggede op på ham! 'Hey,' råbte hovedet, 'gider du lige sætte mig på plads igen, du?'

Kvollemanden blev så forskrækket, at han tog hovedet og bandt det hurtigt fast med halstørklædet, men han kom til at sætte det skævt på, så nu går han altid og kigger ned i jorden.

Hver dag sejler han altid ud på mosen på en tømmerflåde, som han har lavet af gamle juletræer, folk har smidt ud.

Med sig har han en hvid tørresnor, som han har bundet en gammel gul gummistøvle i, som han bruger til at fiske aborrer i.

Men en dag, mens han sidder ude på tømmerflåden og fisker med sin gummistøvle, ser han pludselig, at der nede under vandet sejler et stort skib forbi ham. Det har tre høje master og fra den højeste mast flagrer et stort sort flag med et hvidt dødninge-hoved, og han kan tydeligt se en kaptajn med et stort gråt skæg stå på skibsbroen og råbe kommandoer til alle piraterne nede på dækket...

'Alle mand til styrbord ... ' råber kaptajnen...

'Det er dælme da mærkeligt' tænker Kvollemanden og skal lige til at hive sin gummistøvle op, da han mærker, at snoren med gummistøvlen hænger fast, og plask..!

Med ét forsvinder Kvollemanden ned i vandet...

Variant af øvelsen

En af lærerne i projektgruppen kombinerede 'Historien om Kvollemanden' med en øvelse, hvor eleverne slår med en terning på den interaktive tavle i Notebook. Her følger hendes opgavebeskrivelse:

Beskrivelse:

Når du har hørt historien om Kvollemanden, skal du i gang med at skrive. Slå med terningen og lad den vælge din opgave:

1. Genfortæl historien
2. Skriv en fortsættelse af historien
3. Kvollemanden som Münchausen: Kvollemanden kan godt lide at overdrive, så da han fortæller folk om sin oplevelse, bliver der føjet en del til. Fortæl historien, som Kvollemanden vil fortælle den.
4. Hvordan var Kvollemanden som barn? Skriv en historie om ham, hvor han er barn.
5. Skriv historien som styrmanden oplevede den.
6. Du må slå igen.

KOMMENTARER til øvelsen

"Lidt udfordrende, at man selv skal fortælle, men det fangede helt klart eleverne."

"Man skal huske at være konkret, når man giver opgaven. Især i forhold til de svage elever. Hvad skal de skrive om? Hvor meget skal de skrive og så videre..."

Øvelse 12: Sæt gang i elevernes kreativitet, inden de skriver – fantasi, kreativitet, dynamik i tekster, sprogforståelse

Formål:

- 1) At inspirere eleverne fantasi.
- 2) At træne dem i, hvordan man skaber dynamik og variation i en tekst ved at blande fortid, nutid og fremtid.

Det mundtlige sprog er karakteriseret ved en høj grad af dynamik, hvor man springer mellem tiderne. F.eks. kan man sagtens sige: *'I går holdt jeg i et lyskryds. Og da det så bliver grønt, starter bilen ikke. Hvad gør du nu? Tænkte jeg.'*

I det mundtlige sprog er den dynamik naturlig og ofte sker skiftene ubevidst. Denne øvelse overfører dynamikken fra det mundtlige sprog til skriften for at vise, at også når man skriver, kan man skabe dynamik i teksten ved at skifte mellem tiderne.

Målgruppe:

4.-6. Klasse

Varighed:

20 – 45 minutter.

Beskrivelse:

HVAD ER DER SKET? HVAD SKER DER? OG HVAD KOMMER DER TIL AT SKE?

Vis eleverne et foto og bed dem om at skrive en tekst ud fra følgende spørgsmål:

- **Hvad er der sket 1 minut før billedet er taget?**

Skriv 5 linjer tekst i datidsform.

- **Hvad sker der i det øjeblik, at billedet bliver taget?**

Skriv 5 linjer tekst i nutidsform.

- **Hvad sker der om en time?**

Skriv 5 linjer tekst i fremtidsform.

Læs derefter alle tre tekster højt for hinanden som en sammenhængende historie.

Variant af øvelsen

I stedet for et foto, giver læreren eleverne en kuvert, hvor der uden på f.eks. står:

Til:

Balletdanserinde Laura Marie Josefine Neprina

Hotel Hjorten, værelse 233

Istedgade 56

1620 København V.

Fra:

Kongelig teaterdirektør Jean Michel Piaf

Hilton Hotel, Champs Elysée, Paris

La France

Lige som med fotografiet er princippet her, at man stimulerer elevernes skriveglæde ved at give dem mulighed for at fortælle en historie, hvor de ikke selv skal finde på det hele. På den måde har alle det samme udgangspunkt. Inde i kuverten kan man lægge et iturevet foto eller resterne af et gammelt brev.

Pointen er, at eleverne oplever, at de får stimuleret deres fantasi og kreativitet så meget, at de er NØDT til at skrive for at kunne komme af med deres historie.

Forslag til spørgsmål til eleverne:

- Hvordan kender balletdanserinden og teaterdirektøren hinanden?
- Hvorfor skriver teaterdirektøren til hende?
- Hvorfor bor de så langt fra hinanden nu?
- Hvad står der i brevet?

KOMMENTARER til øvelsen

"God øvelse! Eleverne kunne virkelig se det der med, at teksten bliver mere interessant, når man ikke skriver det samme hele tiden."

"Man skal bare huske, at eleverne også forstår, at det ikke er ligegyldigt, om de skriver i fortid, nutid eller datid."

"Jeg blev nødt til at vælge nogle andre navne og stillinger på brevet, for eleverne forstod det ikke."

"Hos os var der nogle af eleverne, der googledede adressen på hotellet og fandt ud af, at den ikke passede. Det gav os anledning til at tale om forskellen på fiktion og virkelighed."

Øvelse 13: Smag på et æble – sproglig variation, ordklasser, billedsprog

Formål:

- 1) At lade eleverne beskrive den samme oplevelse på tre forskellige måder, så de får større variation i deres sprog.
- 2) At træne eleverne i at bruge billedsprog i skrevne tekster, så de bliver mere sanselige og spændende at læse og dermed også sjovere at skrive.
- 3) At gøre eleverne bevidste om forskellen på brug af tillægsord, metaforer og storytelling.

Målgruppe:

4. - 6. Klasse, men den fungerer også godt på yngre og ældre klassetrin

Varighed:

Ca. 20 minutter.

Beskrivelse:

Alle elever får udleveret et æble af læreren.

- Alle eleverne tager en mundfuld af æblet. Derefter får de 1 minut til at beskrive med tillægsord, hvordan æblet smager (f.eks. *syrligt, sødt, rundt osv.*).

- Alle eleverne tager en mundfuld mere. Derefter får de to minutter til at beskrive, hvordan æblet smager ved hjælp af mindst 3 metaforer (f.eks. *æblet smager ligesom at stikke hovedet ned i en spand citronsaft*).

- Alle eleverne tager en mundfuld mere. Derefter får de 5-10 minutter til at skrive en lille historie på 5-10 linjer om, hvad æblesmagen minder

dem om (f.eks. *en sommerdag, hvor jeg plukkede æbler sammen med mormor*).

- Lad til sidst eleverne læse højt af de tekster, som de har skrevet.

Opfølgning på øvelsen

Efter øvelsen kan man f.eks. tale med eleverne om, hvilken forskel det gør for lytteren at høre smagen beskrevet med tillægsord, med metaforer og med en lille historie.

KOMMENTARER til øvelsen

"Fin lille øvelse som er nem at gå til."

"Kan godt lide, at man kobler det at skrive om at sanse med, at de sidder og bruger deres sanser."

"Den her øvelse kan man også lave i et forløb om mundtlighed."

"Alle eleverne skrev en tekst. Ikke alle lige langt, men alle fik skrevet noget!"

"Det fungerer godt til at skabe et fælles udgangspunkt. Og hvis man så har tid eller lyst, kan man bygge videre på den første tekst. På den måde tager man hele tiden udgangspunkt i noget, som eleverne selv har lavet"

Øvelse 14: Hvad gør en tekst interessant at læse? – *Sproglige virkemidler, dramaturgi, opbygning af tekster*

Formål:

- 1) At give eleverne en forståelse af, hvilke enkle og grundlæggende fortælle tekniske virkemidler, der kan hjælpe med at gøre en tekst mere interessant at læse.
- 2) At give eleverne en grundlæggende forståelse for dramaturgi og strukturen i en fortælling eller en tekst.

Denne øvelse tager udgangspunkt i, at læreren får hjælp af eleverne til at udvikle en fortælling ved tavlen. Den kræver derfor en høj grad af lærerstyring.

Målgruppe:

4.-6. Klasse.

Varighed:

20-45 minutter.

Beskrivelse:

Målet er, at læreren i samarbejde med eleverne får skrevet en lille historie på 3-5 linjer ned på tavlen. Pointen med denne øvelse er, at eleverne samtidig bliver præsenteret for 10 konkrete elementer, der altid indgår i en god historie.

Læreren præsenterer et element af gangen ved kort at forklare, hvad det betyder og beder derefter eleverne om et bud. For hvert element fortsætter læreren den tekst, der står på tavlen.

Efter gennemgangen får eleverne til opgave at skrive en tekst på ca. 5 linjer, hvor de bygger en historie op over de 10 elementer, som læreren har gennemgået på tavlet.

10 vigtige elementer, som hjælper til at gøre en tekst interessant at læse

Elementer	Inspiration til forklaringer	Eksempler på bud
Hovedperson	Hovedpersonen er ham/hende, som vi følger hele vejen igennem. Det er ham/hende vi identificerer os med. Hvem kunne vores hovedperson være?	<i>En mand...</i>
Handlinger	Handlinger er vigtige, fordi de viser os, hvad hovedpersonen gør. På den måde driver vi historien fremad, så der hele tiden sker noget. Hvad kunne vores hovedperson gøre?	<i>En mand går...</i>
Sted	Stedet gør, at vi kan forestille os, hvor historien foregår. Hvor kunne manden gå?	<i>En mand går på en vej...</i>
Tidspunkt	Tidspunktet hjælper os til at forstå, hvad tid på dagen eller året, at historien foregår. På hvilket tidspunkt går manden på en vej?	<i>En mand går på en vej midt om natten...</i>
Problem	En hovedperson skal helst have et lille problem, som gør ham menneskelig. (F.eks. kan Supermand ikke tåle kryptonit). Hvilket problem skal vores hovedperson have?	<i>En mand går på vej midt om natten. Han halter på sit ene ben...</i>
Modstander	For at historien kan blive spændende, skal vor hovedperson have en modstander. Nogen som vil ham det ondt. Hvilken modstander møder vor hovedperson på en vej midt om natten?	<i>En mand går på vej midt om natten. Han halter på sit ene ben. En morder følger efter ham.</i>
Mål	I alle gode historier har hovedpersonen et mål, som han gerne vil nå. I eventyr er målet næsten altid prinsessen og det halve kongerige. Hvilket mål har vores hovedperson?	<i>En mand går på vej midt om natten. Han halter på sit ene ben. En morder følger efter ham. Han forsøger at løbe over til sin bil.</i>
Forhindring	For nemt for hovedpersonen at nå sit mål, er der nogle forhindringer han skal overkomme. I eventyr er det tit en drage eller en trold, som man skal slå ihjel. Hvad forhindrer vores hovedperson i at nå over til bilen?	<i>En mand går på en vej midt om natten. Han halter på sit ene ben. En morder følger efter ham. Han forsøger at løbe over til sin bil. Han falder pludselig.</i>
Følelsen	For at vi kan leve os ind i en historie og blive opslugt, er vi nødt til at vide lidt om, hvad hovedpersonen føler. Hvad føler han her?	<i>En mand går på en vej midt om natten. Han halter på sit ene ben. En morder følger efter ham. Han forsøger at løbe over til sin bil. Han falder pludselig. Han kan mærke, hvordan morderen kommer tættere på.</i>
Slutningen	Enhver god historie skal selvfølgelig have en slutning. Den slutning kan både være god og dårlig. Hvordan skal den her historie slutte?	<i>En mand går på en vej midt om natten. Han halter på sit ene ben. En morder følger efter ham. Han forsøger at løbe over til sin bil. Han falder pludselig. Han kan mærke, hvordan morderen kommer tættere på. Manden dør!</i>

Variant af øvelsen

Afhængig af tiden og ambitionsniveauet kan man sætte andre elementer på som Hjælper, Personificering og Replikker. Men det primære er, at eleverne får den succesoplevelse, at hvis bruger de 10 grundelementer, så kan de i løbet af kort tid lave deres egen lille historie.

TEMA 4 - HISTORIEFORTÆLLING & MUNDTLIG FORMULERING

OVERORDNEDE KOMMENTARER

Ligesom ovenstående afsnit om Skriveglæde har disse øvelser fokus på at udvikle den helt overordnede motivation og lyst til at fortælle historier. Man kan med god ret spørge, hvordan træning i historiefortælling og mundtlig formulering hænger sammen med læselyst?

Tesen bag disse øvelser er, at læselyst ikke kun er spørgsmål om at erhverve sig læsekompetencer. Det er også et spørgsmål om at opleve den helt grundlæggende glæde ved at sætte sine kreative evner i spil. På den måde læner disse øvelser sig op af nogle de samme principper, der også gælder for Læseteater.

Øvelserne i dette afsnit træner nogle grundlæggende kompetencer som handler om evnen til at lytte, evnen til at turde stå frem for andre og tage ordet, evnen til at skabe dynamik i en historie og evnen til at turde bruge sin krop og stemme til at formidle en fortælling.

Øvelse 15: Fortæl om din livret – evnen til at lytte

Formål:

- 1) At få eleverne i gang med at fortælle, så de oplever, at det er en grundlæggende evne, som alle mennesker har.
- 2) At gøre eleverne bevidste om lytterens betydning for vellykket kommunikation, så de forstår, at det ikke kun er afsenderen, der har indflydelse på, om noget er kedeligt eller spændende.

Målgruppe:

4. – 6. Klasse. – Øvelsen er også meget velegnet til de ældste klassetrin.

Varighed:

Ca. 15 minutter.

Beskrivelse:

Sæt to rækker stole op, så eleverne sidder i par over for hinanden. Den ene række er A'ere, mens den anden række er B'ere. - Alle A'erne får til opgave at gå uden for døren, hvor de skal forberede, hvordan de vil fortælle B om deres livret og om, hvordan man laver den. - Mens A'erne er ude, får B'erne besked på, at når A'erne kommer ind, skal de starte med at være gode lyttere. Men når læreren løfter sin arm højt over hovedet, er det

et tegn på, at de skal skifte fra gode til dårlige lyttere... F.eks. ved at blive uopmærksomme, pille ved ur, snøreband o.l.

Læreren lukker A'erne ind i klassen igen. De sætter sig over for deres B-makker. Læreren stiller sig bag A-rækken, så de ikke kan se ham. Efter ca. 2 minutter giver læreren tegn til, at B'erne skal forvandle sig til dårlige lyttere.

OBS! A'erne må ikke vide på forhånd, hvad der skal ske! Hvis øvelsen går godt, sker der det, at først har A'erne nemt ved at fortælle om deres livret. Støjniveauet stiger, og deres kropssprog er frit. Men når B'erne skifter til dårlige lytter, vil det typisk blive sværere for A'erne at fortælle, og støjniveauet falder hurtigt.

Opfølgning på øvelsen

- Tal f.eks. om, hvad der sker med taleren, når man oplever en dårlig lytter?
- Tal f.eks. om, hvad der sker med emnet for lytteren, hvis ikke man interesserer sig for det?

Variation af øvelsen

Læreren sender B'erne ud og giver dem samme opgave med at forberede en livret, som de skal fortælle om. Nu ved B'erne selvfølgelig godt, at der sker noget, når de kommer ind. Men i stedet for at gentage øvelsen, beder læreren A'erne om, at de fra start skal være dårlige lyttere. A'erne skal forsøge selv at komme til at fortælle om deres livret, og de skal være negative. – Hvis B'erne taler om lagkage, vil de hellere have is osv. Øvelsen foregår på samme måde som ovenstående. Men ikke i helt lige så lang tid.

Opfølgning på øvelsen

- Tal f.eks. om, hvad der sker, når ingen lytter til det, der bliver sagt.
 - Tal om, hvad man kan gøre, når man oplever, at den anden hellere vil tale selv.
- Hvis øvelsen anden del af øvelsen går godt, vil eleverne opleve, at støjniveauet meget hurtigt stiger. Og deres kropssprog bliver enten aggressivt, fordi de ikke vil finde sig i at blive afbrudt. Eller de bliver helt paf og passive, når de møder hårdnakket modstand.*

Øvelse 16: Stå frem for de andre – kropssprog, øjenkontakt

Formål:

- 1) At træne eleverne i at turde stå frem for de andre elever.
- 2) At træne eleverne i at have øjenkontakt i stedet for at kigge ned i papiret.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen fungerer også fint på yngre og ældre klassetrin.

Varighed:

15 – 20 minutter.

Beskrivelse:

Alle eleverne sidder i en halvcirkel. Den elev, der sidder yderst til højre rejser sig og stiller sig op midt på gulvet med front ud mod de andre. Eleven må ikke sige noget, før hun har haft øjenkontakt med alle i halvcirklen. Til sidst smiler eleven og præsenterer sig med ordene:

'Goddag, jeg hedder '.....', og jeg vil godt tale om '...'

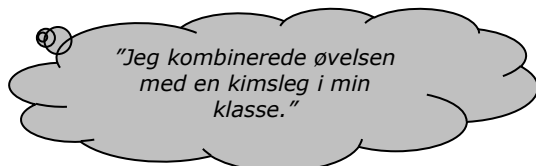
Varianter af øvelsen

Variant 1

Lad eleverne præsentere sig uden øjenkontakt, så de oplever forskellen.

Variant 2:

Samme opstilling som ovenstående. Men lad nu eleverne fortælle en historie eller holde et lille oplæg. Mens de taler sidder de andre med hånden oppe. Hvis de oplever, at den der taler ikke har kontakt til dem, lader de hånden falde. Fortælleren/taleren skal hele tiden forsøge at have så mange hænder i luften som muligt.

Øvelse 17: Taleren fra helvede – kropssprog, feedback

Formål:

- 1) At gøre eleverne opmærksomme på de faktorer, der gør, at man oplever en taler som kedelig, dårlig, uforberedt osv.
- 2) At skabe et fælles erfaringsgrundlag for feedback af elevernes præsentationer. Ved at have fået lov til at overdrive det kedelige, bliver det ikke så farligt at få feedback.

Målgruppe:

4.-7. Klasse, men øvelsen fungerer også godt på de ældre klassetrin.

Varighed:

15 – 20 minutter.

Beskrivelse:

Alle eleverne står i cirkel eller sidder på deres pladser ved bordene. På skift præsenterer eleverne sig selv på en enkel måde. F.eks. med ordene: *'Mit navn er '...', og jeg kommer fra '...'*

Men det gælder om, at eleverne skal præsentere sig selv, så de er overdrevent uinteressante og kedelige at høre på.

Det er vigtigt, at der opstår en stemning af, at det er underholdende og sjovt for eleverne at få lov til at overdrive, så de oplever det som en leg – og ikke som en vurdering. Det er også vigtigt, at læreren får flyttet fokus til det positive ved at ende med at tale om, hvad man skal gøre anderledes for at fremstå mere overbevisende.

Formålet med øvelsen er at skabe et fælles udgangspunkt for feedback af elevernes kommende præsentationer.

Opfølgning på øvelsen

- Tal f.eks. om, hvad der gør, at man er kedelig eller spændende at høre på. Hvordan kommer det til udtryk? Hvad skal man være opmærksom på?

Tal f.eks. om, hvad man kan gøre anderledes? På den måde skaber man et fælles sprog med eleverne, så man har et godt udgangspunkt for at give feedback til hinanden.

Øvelse 18: Beskrive, føle, handle, tænke – fortælledynamik og struktur

Formål:

- 1) At træne eleverne i at skabe dynamik i en mundtlig fortælling.
- 2) At gøre eleverne bevidste om, hvilke faktorer der driver en fortælling fremad.
- 3) At træne eleverne i at improvisere ved at tage imod input udefra.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen er også velegnet på de ældste klassetrin. Øvelsen stiller krav til elevernes evne til at improvisere, så de bør være bekendte med at fortælle uden manuskript.

Beskrivelse:

Eleverne har en historie på 2-3 minutter, som de kan fortælle uden at skulle kigge på et papir. Det er vigtigt, at eleven kan sin historie godt, for man kommer til at improvisere i denne øvelse. Mens eleverne fortæller, siger læreren (eller en anden elev) f.eks. *'Beskrive:'*

Den, der fortæller, skal nu gøre rigtig meget ud af beskrivelserne i historien. F.eks. *'Gaden var lang. Der var ingen mennesker. Det regnede. Man kunne lugte vandet fra kloakken...'* osv. Lytteren siger så f.eks. *'Handle:'*

Den, der fortæller, lader nu personerne i historien handle. F.eks.: *'Pludselig løber de hen ad gaden. De drejer rundt om et hjørne. Hopper over et plankeværk. Banker på en dør... osv.'* Nu siger lytteren f.eks.: *'Føle:'*

Den, der fortæller, lader nu personerne i historien føle. F.eks.: *'Per var bange. Han blev grebet af frygt. Han vidste ikke, hvad han skulle gøre. Det var det værste, han nogensinde havde oplevet'...* osv. Lytteren siger så f.eks. *'Tanke:'*

Den, der fortæller, laver nu et brud i historien og henvender sig direkte til lytterne. F.eks. : *'Ja, det er måske lidt mærkeligt, at Per blev så bange. men han har den her frygt for katte, så han var nødt til at stikke af.'*

Opfølgning på øvelsen

- Tal f.eks. med eleverne om, hvad der sker med historien, når man veksler mellem 'beskrive', 'føle', 'handle' og 'tanke'. Hvad giver historien fremdrift? Hvad sætter tempoet ned? Hvad stopper historien?
- Efter at eleverne har prøvet at fortælle ud fra 'beskrive,' 'føle', 'handle' og 'tanke,' beder man eleverne om at skrive en tekst, hvor de veksler mellem de forskellige elementer.

Øvelse 19: Historiens geografi – miljøkarakteristik

Formål:

- 1) At træne eleverne i miljø-karakteristik.
- 2) At gøre eleverne bevidste om, hvordan de visualiserer en fortælling for tilhørerne med deres kropssprog.
- 3) At give eleverne en fornemmelse for, hvad det vil sige at kommunikere 'mellem linjerne.'

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen fungerer også godt på ældre klassetrin.

Varighed:

Ca. 20 minutter.

Beskrivelse:

Eleverne fortæller en lille historie, som foregår et sted med høje bjerge og dybe kløfter. Lærerens opgave er at hjælpe eleverne til at understrege historien ved hjælp af øjenretning.

F.eks. sætningen: '*Jeg kom til et bjerg!*' For at understrege højden på bjerget for lytterne, kan fortælleren bruge øjenretning. – Hvis eleven f.eks. kigger let opefter, virker bjerget ikke særligt højt. Men hvis eleven læner nakken tilbage og kigger næsten lodret op, så forstår vi, at der er tale om et meget stejlt og højt bjerg. Det samme kan man gøre, når eleverne fortæller om afstande og dybder.

Pointen er, at eleverne får en forståelse af, at de ikke kun formidler ved hjælp af deres ord, men i høj grad også ved hjælp af kropssproget. Samtidig hjælper øvelsen også eleverne til at forstå, at den gode historie, hvad enten den er fortalt eller skrevet, giver plads til, at modtageren selv skaber sine billeder.

Øvelse 20: Karaktertegning & skyggebevægelser - personkarakteristik

Formål:

- 1) At give eleverne en forståelse af, hvordan de alene med deres krop og stemme kan spille små roller.
- 2) At træne eleverne i personkarakteristik.

Om Skyggebevægelser: Skyggebevægelser er de små bevægelser og små skift i tonefald, som vi bruger til at understrege eller markere en pointe med, når vi taler. F.eks. at vi forvrænger stemmen en smule for at gengive noget, som en anden sagde. En lille bevægelse med hånden eller et ryk med hovedet, der viser i hvilken retning noget skete, eller som understreger hvor alvorligt det var. Ofte er vi ubevidste om vore skyggebevægelser... deraf betegnelsen.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men øvelsen fungerer også godt til de ældre klassetrin.

Varighed:

Ca. 45 minutter

Beskrivelse:

Trin 1: Lad eleverne beskrive en hverdags situation – f.eks. spisning, støvsugning, oprydning, opvask osv.

Lad dem først beskrive situationen med begge arme på ryggen.

Lad dem derefter beskrive situationen, hvor de må bruge deres hænder.

Obs! Der skal være mindst to personer til stede i historien, og de skal være af hver deres køn.

Opfølgning:

Hvad var forskellen på at fortælle på de to måder? - Hvordan oplevede lytterne, det der blev fortalt?

Trin 2: Lad eleverne gengive de to personer, som er med i deres historie.

Hvordan går personerne?

Hvordan står personerne?

Hvordan taler personerne?

Eleverne gentager trin 1, men nu skal de kombinere det med at gengive personerne ved hjælp af de karakteristika, som de har defineret i trin 2.

Trin 3: Eleverne giver alle personerne i historien en replik eller to, så de ikke kun fortæller, hvad der blev sagt, men også lader os høre, hvordan det blev sagt.

Opfølgning:

- Tal f.eks. med eleverne om, hvor lidt der skal til, for at vi forstår, at det er en anden person, der bliver skildret.

- Lad eleverne lave personkarakteristikker på skrift ved at sætte fokus på, hvad karaktererne gør, hvad de taler om og hvordan.

Øvelse 21: 'Nu siger du ...' – Evnen til lytte, nærvær og improvisation

Formål:

- 1) At træne eleverne i at lytte, mens de selv er i gang med at tale.
- 2) At træne eleverne i at være nærværende og opmærksomme, selv om de også skal være på.

Målgruppe:

4.-6. Klasse, men den fungerer også godt til de ældste klassetrin.

Øvelsen stiller pænt store krav til overblik, improvisation og samspil. Den er derfor egnet til at udfordre eleverne, når de har prøvet at arbejde med historiefortælling et par gange.

Varighed:

20 – 45 minutter.

Beskrivelse:

To elever står ved siden af hinanden, mens de andre i klassen er publikum. Den ene begynder på en historie ud fra et tema. F.eks. 'leverpostejsmadder.' Den anden lytter opmærksomt, og på et tidspunkt afbryder fortæller 2 med ordene: 'Nu siger du...'. Og så skal fortæller nr. 2 gentage det sidste, der er blevet sagt og derefter føre historien videre i en lidt mere overdrevet form.

Eksempel:

Fortæller 1: 'Dengang jeg startede i børnehaveklassen, transporterede jeg mine leverpostejsmadder i en rød madkasse, som jeg spændte bag på min cykel...'

Tak til...

de lærere fra Fællesskolen Nustrup-Sommersted, Fællesskolen Bevtoft-Over Jerstal, Fællesskolen Hammelev Sct. Severin, Skolen ved Stadion, Heldagsskolen Moltrup, Haderslev Kristne Friskole og Dannevirkeskolen, som har været med i projektgruppen.

Og til...

Karl Erik Olesen, Karen Kappel, Pia Werborg fra Haderslev Kommune samt Anders Rauch og Charlotte Møller Pedersen fra Dannevirkeskolen for at have været med til at udvikle projektet og gøre det muligt at gennemføre.

Yderligere oplysninger om projektet får du hos

Michael Lykke, ØVERST OPPE på tlf. 20 96 01 97 eller på mail: michael@overstoppe.dk.

Haderslev
Pædagogisk Center
Haderslev Kommune
Laurids Skaugade 12
6100 Haderslev